

Comunicació
TERRASSA,
28 DE MARÇ DE 1918

*Per Domènec Ferran i Gómez
i Eulàlia Morral i Romeu*

18

A en Lluís Baron,
L'home de teatre que ens va
donar una lliçó de patrimoni.

I. TERRASSA, CENT ANYS TEIXINT CIUTAT

Per què Terrassa és com és?

És una pregunta que molts es fan, però esdevé particularment inquietant per als terrassencs quan hem d'acompanyar algú de fora i passejar-lo per la ciutat. Terrassa és una ciutat molt especial, difícil de "llegir" i fins i tot de recórrer per qui no hi estigui acostumat. I, per a qui ho està, sovint li passen despercebuts molts elements significatius de la manera com s'ha format i s'ha viscut.

Aquesta era, de manera molt esquemàtica, el motiu que ens va moure davant la preparació dels jocs olímpics del 1992, en què Terrassa havia de ser subseu d'Hoquei: donar als visitants i als terrassencs les eines per saber descobrir, a través de l'aparent grisor dels carrers, una Terrassa que és segurament l'exemple més paradigmàtic de ciutat industrial catalana.

Així sorgí el projecte genèric "Terrassa, cent anys teixint ciutat", al voltant del qual férem pinya els organismes culturals de la ciutat amb la col.laboració d'una pila d'entitats i de particulars.

Es treballà en equip la confecció d'un únic guió, i se cercà la forma de repartir-lo en parts que tinguessin alhora entitat pròpia per a ser objecte cada una d'una exposició, amb tot el que això significa de recerca prèvia, catàleg i activitats i publicacions de divulgació. El resultat previst, a part del públic, era haver avançat una mica en el coneixement del patrimoni i, un cop tot es desmuntés, deixar un aplec de material disponible per a propers estudis i actuacions.

Tingueren lloc, doncs, de manera simultània entre la primavera de 1992 i la de 1993, cinc grans exposicions:

- "Terrassa, cent anys a teixint ciutat" (el marc general del darrer segle, al Museu de Terrassa, de l'Ajuntament de Terrassa).

- "Terrassa, cent anys a ritme de llançadora" (la indústria tèxtil en la vida quotidiana, al Museu Tèxtil de la Diputació de Barcelona").

- "Terrassa, 100 anys de fàbriques" (el vapor, tema de fons en el desenvolupament industrial de la ciutat, al Museu Nacional de la Ciència i de la Tècnica de la Generalitat de Catalunya).

- "Terrassa, 100 anys d'art i cultura" (l'activitat creativa en el si dels diferents àmbits de la societat local, al Centre Cultural de la Fundació Cultural de la Caixa de Terrassa).

- "Terrassa, cent anys d'esport" (la vida dels ciutadans en l'àmbit esportiu, a la Sala Muncunill, antic vapor rehabilitat, de l'Ajuntament de Terrassa).

L'Ajuntament no solament havia acceptat la idea, sinó que a través de l'IMCET (Institut Municipal de Cultura i Esports) es féu càrrec de la coordinació de tota l'operació i dels aspectes generals, com els logotips, el grafisme de les publicacions, els cartells i la promoció general. Les diferents institucions participants es feren càrrec del seu propi pressupost, les publicacions i activitats corresponents, així com de la part proporcional de les despeses de promoció.

Fou dins d'aquest context que el Museu de Terrassa i el Museu Tèxtil ens vam plantejar l'organització de l'activitat "Terrassa, 28 de març de 1918" que presetem en aquesta comunicació i que es va dur a terme a Terrassa el 28 de març de 1993.

2. A LA RECERCA D'UNA PROPOSTA DIFERENT

Una de les funcions fonamentals del museu és difondre el patrimoni que gestiona de la manera més "científica" possible, però al mateix temps entenedora i lúdica, per així poder arribar a un espectre el més ampli possible de la societat.

La fórmula tradicional d'exhibició de les col·leccions, o les idees que transmet un museu o una exposició, massa sovint és la pura contemplació estètica o bé l'adquisició de coneixements mitjançant la lectura dels textos de suport.

Una de les premisses principals a l'hora d'organitzar una activitat conjunta de difusió del patrimoni industrial i tèxtil de la ciutat entre el Museu de Terrassa i el Museu Tèxtil, va ésser que fos participativa, no pas contemplativa, que servís per aprendre, com també per divertir.

Paral·lelament a les exposicions que plantejaven diversos aspectes del desenvolupament de la ciutat en el darrer segle, volíem retrobar-nos tots plegats amb una ciutat, amb un ritme de vida molt recent en el temps, però endormiscat en el subconscient dels terrassenes de més edat i desconegut pel més joves i molts dels ciutadans d'adopció. Es tractava no pas de crear un escenari fictici, sinó de posar en relleu els elements reals d'aquella Terrassa, tant des del punt de vista físic com de la manera de fer i d'expressar-se que encara avui existeixen. L'única ficció va ser l'argument teatral que va lligar tots els elements esmentats. El resultat fou una acció en moviment a través de l'escenari de la ciutat.

Algunes experiències pròpies ja realitzades en altres ocasions ens voltaven pel cap: itineraris comentats pels edificis i elements del patrimoni industrial de la ciutat, un joc de rol, una gimcana; però en realitat no acabaven de satisfer l'aspiració que fossin unes experiències atractives i engrescadores.

Seguidament vàrem pensar que la millor manera de retrobar-nos i al mateix temps reconèixer el nostre patrimoni, encara que fos per un únic dia, era posar-nos en la pell d'un obrer qualsevol de la ciutat a principis de segle. Així ho vàrem fer: ens disposavem a reproduir en tots els seus aspectes la vida d'un obrer de la indústria tèxtil terrassenca del dia 28 de març de 1918, des que es va llevar fins que, ja cansat de la llarga jornada, es va reunir amb els amics a la Societat Coral, cap al vespre.

El fil de la història ens va portar a recórrer, doncs, els mateixos ambients quotidians del protagonista: la seva pròpia casa (cases obreres de cal Maurí construïdes l'any 1859), la fàbrica on treballava (Vapor Galí, 1881), l'Estació del Nord on arribava la llana per a la fàbrica (edifici del 1901), el Condicionament Terrassenc, on es tractava la llana (Acondicionamiento Tarrasense, 1918), i la Societat Coral, on s'esbargia (Societat Coral els Amics, 1903). Ambients tots que donaven peu alhora a recórrer un barri que és una de les zones més antigues del creixement industrial de Terrassa.

Per donar cos i consistència a aquest projecte, ens vàrem posar en contacte amb en Lluís Barón, director de teatre, i conjuntament vàrem donar contingut al joc d'ambientació.

No es tractava, però, d'una màquina del temps que ens traslladés únicament a la ciutat de llavors, sinó que volgudament vàrem respectar els elements de la ciutat actual que marquen la transformació i el nou ritme de la vida que també la fa comprensible per les noves generacions: des del traçat dels carrers i la configuració dels edificis i la forma de vestir, fins a alguns mots de vocabulari col·loquial, entre d'altres.

3. "EL JOC D'AMBIENTACIÓ"

El joc d'ambientació "Terrassa, 28 de març de 1918" va consistir fonamentalment en dues accions que es desenvoluparen de forma paral·lela.

La primera consistia en l'escenificació, mitjançant un grup d'uns trenta actors, d'una acció protagonitzada per un obrer de la indústria tèxtil terrassenca, el Josep de ca'l Vermell, la seva família i els qui l'envoltaven, durant tota la llarga jornada laboral als diversos escenaris, a casa seva, a ca l'herbolari, a la fàbrica, a l'estació del ferrocarril, al condicionament de la llana, al forn, a la font i a la societat coral. Totes aquestes accions mantenien

Títol: "Salari digne, menys hores de treball!". Foto: Quico Ortega

un fil escènic amb contingut de diàlegs i representació teatral. Els escenaris de la jornada es varen complementar amb objectes de l'època, dels fons dels dos museus i de propietat privada, i també amb el vestuari dels actors i els carruatges. Els diàlegs van ser elaborats per Lluís Baron i "la seva gent" de teatre, a partir del material que des dels dos museus li vam preparar i que recollia els elements principals de la vida quotidiana del moment (electricitat en instal·lació, pujada dels preus, el boom de la feina en ocasió de la primera guerra mundial, l'edat laboral, els sous i les hores de treball, etc.).

La segona acció, el joc, va transcórrer paral·lament a la primera, amb un centenar de concursants, agrupats en equips de cinc persones que portaven els noms de sengles famílies terrassenques de l'època. Aquests concursants havien de superar un seguit de proves de tot tipus, tant en els escenaris de l'acció com de camí cap a aquests escenaris, teixir manualment un pam de roba, calcular la capacitat d'un magatzem de llana, teatralitzar alguna escena imitant els actors, o cercar en les exposicions dels dos museus les pistes per respondre una sèrie de problemes o preguntes, entre d'altres.

La jornada d'arrodonia amb un dinar ràpid –calia tornar a la feina– al pati de la fàbrica, on coincidien actors i públic al voltant d'un mateix "menú": cigrons amb cansalada, pa, vi i aigua de la font.

Una sirena de vapor –la de l'antiga fàbrica SAPHIL, recentment desapareguda– reinstal·lada per un dia, va ajudar-nos a marcar els tems que calia complir.

Al mateix temps en cadascun dels escenaris on transcorria l'acció una veu en "off" narrava l'història i l'ús dels edificis i elements patrimonials que formaven part de la jornada.

La modalitat de participació era doble, com a concursants membres d'un equip de joc, i com a espectadors "actius" amb un qüestionari a resoldre i atents a tot el que succeïa durant el dia.

Totes aquestes accions, tant dels actors com dels participants, eren seguides per nombrosos vianants que s'aturaven a contemplar l'espectacle.

Al llarg de tot el dia es va portar a terme un enregistrament fotogràfic i en vídeo, per tal de fixar el que s'anava desenvolupant, que en bona part tenia una vida efímera. De tot el material de vídeo, n'hem fet un muntatge, que és el que presentem amb la comunicació.

La difusió genèrica del joc es va fer amb el format d'un diari de 1918, on apareixia el "Josep de ca'l Vermell" teixint i l'eslògan "El viatge s'ho val", que tenia la doble connotació del viatge al passat i del premi que s'oferia a l'equip guanyador: anar a la ciutat industrial anglesa de Manchester.

4. LA CASA OBRERA DEL JOSEP DE CAL VERMELL. PORTES OBERTES

Després de dos mesos de la celebració de la jornada del 28 de març, encoratjats per la demanda d'alguns dels participants al joc i com a difusió de part dels elements patrimonials utilitzats, vàrem organitzar tres jornades de portes obertes a la casa obrera de Cal Maurí, al carrer del Passeig, núm. 14, on "viví" el Josep amb la seva família. Del seguit de cases, construïdes l'any 1859, és l'única que es conserva amb l'estructura pràcticament íntegra, encara que actualment deshabitada, i permet fer-se una imatge de la casa obrera del segle passat.

La casa –que va ser cedida gentilment pel seu propietari– la vàrem presentar vestida amb mobiliari i objectes dels dos museus, així com amb els seus habitants donant la benvinguda als visitants.

Durant aquests tres dies de portes obertes (catorze hores en total) hi van assistir un nombre de 602 visitants.

5. VALORACIÓ

Segurament els dos factors principals de l'èxit de la jornada s'han de situar en dos fets: la **novetat** i l'**eventualitat**.

Sortir dels canals acostumats és sempre atractiu, i el públic s'apunta de seguida a tot allò que tingui un cert component d'aventura. Aquest és un dels temes que més ens hauria d'estimular a crear noves formes d'acostament al patrimoni, perquè tenim un públic potencial enorme.

Però evidentment, en el nostre cas, i per molt que hi hagués un públic entès com a tal (que "assisteix") –de fet es van inscriure les cent persones que havíem establert com a sostre–, aquí calia comptar amb un altre públic que era el que "fabricava" allò que s'oferia: des de la fàbrica que va preparar les bales de llana fins al Condicionament, que va preparar l'escena i l'explicació amb el material de l'època, la fàbrica que va engegar els telers en diumenge, el forner que va fer els llonguets i va obrir la botiga, l'herbolari, la policia que va tallar el

Títol: "Carregant bales de llana". Foto: Quico Ortega

EL DIA

Red. i Adm.: S. Antoni 64. Tel. 2303
Impremta: Nord 50. Teléf. 1868

Any II TERRASSA Núm 280
Diumenge 28 de març de 1918

Subscripció Trimestral
Terrassa 5 ptes - Fora 5:50 ptes.

Carbó KIK
per a cuines i estufes
INMILLORABLES RESULTATS
a 5'50 pessetes el quintà a domicili
L. SALA. -- Església, 15

Fàbrica de Marchamos
i Precintes ; Manufactura
de Plaques, Segells
de goma i Timbres

: Isidre Costa :
TOPETE, 23 I 25

COBERTES i TEULADES

ETERNIT
METZGER

BINDI, COLONIES A TERRASSA

REPRESENTANT
RAMON ARGEMI S. JOSEP 40

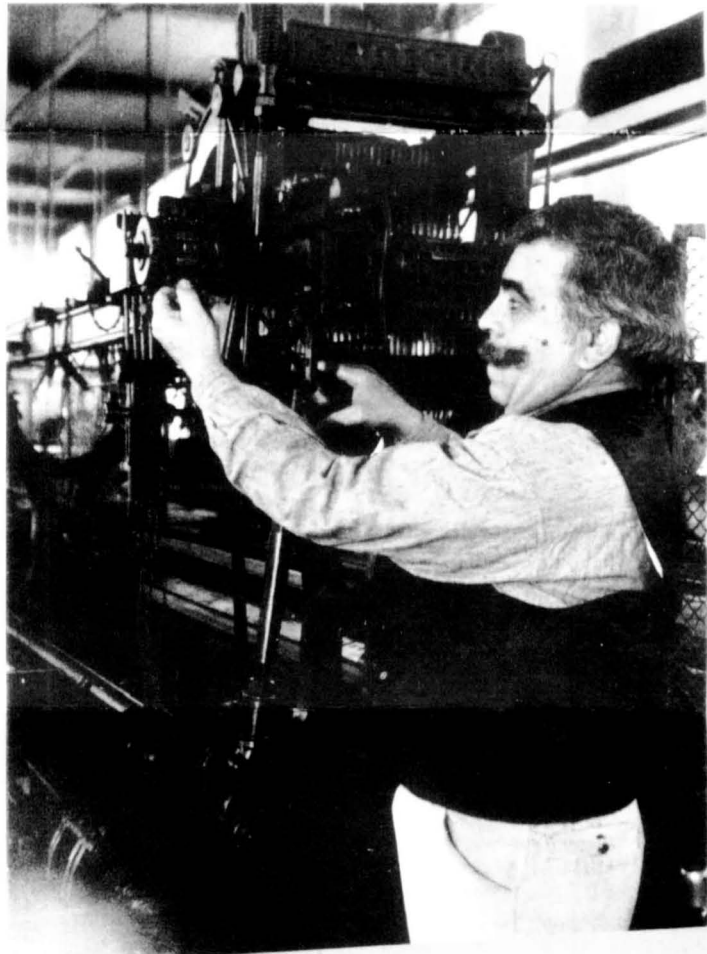
JOAN ROCABERT
RAVAL, 21

IMMENS ASSORTIT
en porçals pròpis per a batons, ves-
tits, bruxotes i camises
COLOR SÓLID
a 7 rais metro

CUINES
TERMOSIFONS
PRECKLER

REPRESENTANT
RAMON ARGEMI
S. JOSEP 40, TERRASSA

ARVAL, NÚM. 21

El viatge s'ho val!!

carrer, i quaranta actors que havien de fer seu el paper (per tant, van visitar a fons les dues exposicions temps abans de la diada) i calia vestir-los i pentinar-los, i uns quants monitors que havien de garantir que ningú es despistés. En total, doncs, més de dues-centes persones que es mobilitzàren directament per la novetat i per l'eventualitat de l'ocasió. Evidentment el públic assistent sabia que viuria una experiència irrepètible, i els qui hi treballaven ho feien desinteressadament perquè era un dia excepcional. El ressò fou amplificat, perquè tothom té família i amics, i no és gaire normal veure ciutadans vestits com a primers de segle o que passin carros contra direcció un matí de diumenge qualsevol. La gent que sortia al pas s'ho va passar de maravella a la plaça de l'estació, tot i que segurament no va acabar d'entendre de què anava tot allò fins que ho va veure per televisió o l'endemà ho va llegir a la premsa.

I segurament aquesta ressonància –no hi ha millor descobriment de la pròpia ciutat que quan es veu per a televisió– posterior (la que ja no podria portar públic perquè l'activitat ja s'havia fet) és la que va assegurar les visites quan, dos mesos després, es va obrir al públic la casa del “Josep de cal Vermell” durant un cap de setmana.

La valoració, però, no ha de ser només de nombre de gent, sinó d'actitud, d'aprenentatge i de diversió. Pel que fa als actors això és evident, i es va poder reviure en ocasió de lliurar-los el vídeo que recull el resum de la jornada. Per als altres, s'anà posant de relleu en el mateix contingut de les respostes a les “proves”, al contacte constant amb els monitors i organitzadors, la festa final i tot allò que les càmeres anaven registrant en els diferents escenaris. I des de llavors, molts dels qui hi prengueren part d'una manera o altra han esdevingut habituals en la programació d'ambdós museus.

Per a tots va ser un aprenentatge en l'ús del patrimoni. Patrimoni no només pels espais i les peces –que de forma totalment heterodoxa sortiren dels dos museus per “vestir” de nou una casa– sinó pel reconeixement de processos, d'un lèxic quotidià originat en la indústria, d'uns carrers, uns recorreguts i uns punts de referència a la ciutat, pel retrobament d'uns ritmes, uns sorolls, uns silencis i unes olors que són part de la nostra vida i sovint desconeixem.

Per als tècnics d'ambdós museus, la conclusió és clara:

- Som responsables de la preservació i la difusió del patrimoni (tant si són objectes “de museu” com si no; tant el que és “monument” com el que no ho és, tant si és tangible com immaterial, i tant si és nostre com si és propietat d'altri: el valor rau en el conjunt i és tot ell que té sentit).

- Si es fan propostes raonables i atractives, la gent està disposada a col.laborar de mil maneres, ja sigui treballant, ja sigui com en el cas dels organismes col.laboradors que van donar suport econòmic; i si hom esdevé còmplice de l'operació, l'èxit és segur.

- Qualsevol oferta, com menys convencional, és molt més atractiva.

- Cal que treballem “colze a colze” amb els nostres conciutadans perquè des dels seus oficis respectius ens poden ensenyar i ajudar molt (i això significa un sentit dels horaris i de la “dedicació” molt diferent dels conceptes habituals).

I, sens dubte, pensem continuar.